

УДК 796.071

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА АМЕРИКАНСЬКОЇ МОДЕЛЕЙ ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ

Неоніла НЕРОДА

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. У статті визначено, що вдосконалення організаційної структури українського професійного спорту потребує пошуку нових моделей його функціонування, враховуючи світовий досвід, зокрема досвід США і країн Європи. Основні відмінності між європейською і американською моделями професійного спорту полягають у впливі концепції аматорства на формування і становлення професійного спорту, особливостях в організаційній структурі професійних ліг і регулюванні спортивної конкуренції, суттєвішій інтернаціоналізації європейського професійного спорту.

Ключові слова: модель, професійний спорт, інтеграційні процеси, Україна.

Постановка проблеми. Сьогодні, спорт не сприймається вже у своєму первинному значенні як "гра" або "розвага". Незважаючи на широке розмаїття існуючих визначень поняття "спорт" [2], беззаперечним є факт, що спорт – це важливий соціальний і соціально-культурний феномен, який проникає у всі сфери життя людей і яким охоплені всі рівні сучасного суспільства.

Розвиток професійного спорту в різних країнах світу визначається певними чинниками, серед яких можна виокремити особливості правового і економічного регулювання, історичні особливості розвитку країни, регіону і навіть міста, особливості місцевого населення. Дія цих чинників дає змогу виокремити три моделі функціонування професійного спорту у світі, а саме американську, європейську та азійсько-латиноамериканську [1, 5].

Удосконалення організаційної структури українського професійного спорту потребує пошуку нових моделей його функціонування, враховуючи світовий досвід, зокрема досвід США і країн Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової та методичної літератури вказує на зацікавленість великої кількості авторів проблемою розвитку і функціонування професійного спорту. Зокрема, окремі автори ґрунтовно аналізують професійний спорт як соціальне явище (С. І. Гуськов, 1988; М. М. Линець, 1998; В. І. Лукашук, 2010); його розвиток на Північно-Американському континенті (С. І. Гуськов, 1990-1992; А. В. Серебряков, 1976; Д. Хоффман, 1992); формування правових засад професійного спорту в Європі (М. М. Линець, 1999, 2002) та Україні (Г. М. Гніздовська, 2010, 2011; М. П. Козіна, 2012; М. О. Ткалич, 2010; Ю. С. Суха, 2011); вивчають специфіку бізнесу та економічну ефективність систем змагань в ігрових видах професійного спорту (О. Голіченко, 2012; М. М. Линець, 1997, 1999, 2001); розвиток професійного спорту і окремих його видів в Україні (О. В. Борисова, 1999–2011; Н. Лалак, І. Войтович, 2008; М. Линець, Л. Шульга, 2005; С. Г. Лисенчук, 2008; С. М. Стороженко, 2008).

Вивчення історії та сучасного стану, врахування досвіду країн Європи та Північно-Американського континенту, дозволить вирішити актуальне науково-практичне завдання щодо створення ефективних організаційно-правових основ системи професійного спорту в Україні.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Виконання дослідження передбачається у межах теми 1.2 «Сучасний професійний спорт та шляхи його розвитку в Україні» Зведеного плану науково-дослідної роботи в галузі фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр.

Мета дослідження – порівняти організаційно-правові засади європейської та американської моделей професійного спорту.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення, аналіз документальних матеріалів, спеціальної літератури, інформаційних джерел мережі Інтернет.

Результати дослідження та їх обговорення. Англійська концепція аматорства, яка домінувала над концепцією професіоналізму аж до середини 80-х років ХХ ст. значно впливала на формування і розвиток професійного спорту в Європі. В європейському спорті, на відміну

від американського, не існує чіткої розмежованості між аматорським та професійним спортом. Національні федерації з багатьох видів спорту об'єднують як аматорів так і професіоналів.

Серед головних напрямів розвитку професійного спорту фахівці виокремлюють спортивно-комерційний і комерційно-спортивний [1]. Основою спортивно-комерційного напрямку, що є характерним для європейського спорту, є спортивний результат і гострота спортивної боротьби. Натомість в американському професійному спорті, який керується комерційно-спортивним напрямом, основною метою є отримання максимальних прибутків, а спортивний результат розглядається як засіб досягнення мети, а отже професійний спорт визначається як специфічна сфера бізнесу, де товаром є видовище, яке є результатом діяльності всіх команд ліги. Американська система менеджменту в професійному спорті розглядає його як галузь дозвілля, яка конкурує з іншими видами розваг [6].

Зазначені напрями породжують відповідні підходи щодо організаційної структури професійних ліг і регулювання спортивної конкуренції.

Для Європи більш характерним є відкритий формат ліг – відбувається ротація команд між вищими і нижчими лігами.

На думку М. Лі, Е. Макінтош, Г. Браво, П. Слоане [7], відкритий формат ліг стимулює команди до безкомпромісної боротьби упродовж сезону, в ході якого нагороджуються сильніші і "караються" слабкі команди.

Професійні ліги Північно-Американського континенту за структурою є закритими, тобто команда, яка зайняла останнє місце за результатами чемпіонату залишається в Лізі, а слабші команди за результатами сезону будуть мати переваги під час драфту, у ході якого команди обирають найбільш перспективних молодих гравців у зворотному порядку за результатами регулярного чемпіонату. Така процедура відбору дозволяє підтримувати рівновагу між командами ліги як в спортивній конкуренції, так і фінансових можливостях. Подібна система відбору відсутня в Європі. Натомість для європейського спорту характерним є продаж гравців – трансфер, тоді як в Північній Америці застосовуються обмеження на продаж гравців.

Слід відзначити, що професійні види спорту в Європі відрізняються від північно-американських і принципами комплектування команд. Це стосується командних ігрових видів спорту.

Окрім того, в американській моделі професійного спорту, на відміну від європейської, відбувається перерозподіл фінансових і людських ресурсів від сильних команд до слабких для підтримання конкуренції, а отже, і підвищення видовищності змагань.

В Європі, на відміну від Північної Америки, немає обмеження на кількість гравців у клубі. Закрита ліга може обмежити правила набору і мобільність гравців, монополізуючи ринок праці як це сталося в бейсболі 1879 р., коли було введено положення про резервування, що обмежувало перехід гравців з однієї команди до іншої без згоди власника. З 1970 р. після кількох трудових конфліктів спортсмени отримують статус вільного агента, що визначається ігровим стажем у лізі [8, 7].

Ще однією відмінністю між закритим і відкритим форматом Ліг є процедура вступу до неї. У Північно-американських лігах для вступу нової команди необхідно отримати згоду членів ліги і сплатити вступний внесок. В європейських відкритих лігах, після сплати вступного внеску, нова команда має пройти весь шлях від нижчої до вищої ліги, що вимагає серйозних інвестицій і може тривати кілька років.

У закритих лігах професійного спорту умови праці та заробітна плата гравців є результатом переговорів між власниками клубів і профспілками гравців. «Стеля» заробітної плати і «податок на розкіш», поширені в американському професійному спорті, з одного боку, дозволяють зберігати конкурентну рівновагу між командами, а з другого, обмежують рівень заробітної плати гравців. У відкритих лігах Європи з регульованим ринком праці умови при складанні колективних угод менш формалізовані і обмеження розміру винагороди для гравців рідкісні.

Відмінною в європейській і американській моделі є географічне розташування клубів. У Північній Америці клуби мають право на територію, проте клуби за певних умов можуть змінити своє місце розташування; переміщення клубів у Європі обмежене.

Команди чотирьох основних професійних спортивних ліг Північної Америки (NFL, NHL, NBA, MLB) протягом сезону беруть участь в одних змаганнях – чемпіонаті ліги. Команди Європейських професійних ліг беруть участь в декількох змаганнях одночасно, в тому числі чемпіонаті ліги, Кубка ліги, міжконтинентальних змаганнях тощо. Участь у міжнародних змаганнях, що є важливою як на рівні клубу, так і на національному рівні, є характерною для Європи, але майже не практикується у північно-американському професійному спорті.

На Північно-Американському континенті контроль і вплив держави здійснюється завдяки правовому регулюванню, а саме завдяки трудовому, податковому і використанню винятків антимонопольного законодавства. Рішення Верховного суду США 1922 р. у справі за позовом клубу "Балтімор" до Національної і Головної бейсбольних ліг, згідно з яким "бейсбол – це розвага, гра, яка не є товаром або предметом торгівлі", а отже, об'єднання клубів в лігу не є порушенням закону Шермана сприяло тому, що професійні ліги стали монополіями і отримали право визначати статус професійних спортсменів самостійно. [9, 7]. Декілька сотень законопроектів на захист прав професійних спортсменів та скасування монополії професійних ліг, що були направлені в Конгрес США у другій половині XX століття, не спричинили істотних змін, оскільки ліги і власники клубів лобіювали в Конгресі власні інтереси. Нині спостерігається тенденція втручання в регулювання професійного спорту виконавчої влади за допомогою видання підзаконних правових актів, а також судової влади шляхом створення прецедентів.

Діяльність у професійному спорті Європи регламентується державним спортивним законодавством. Суттєвий вплив на формування правових основ європейського професійного спорту мали процеси міжнародної інтеграції. Правові основи професійного спорту викладені у Статутах відповідних ліг і клубів і зумовлені специфікою виду спорту та державним законодавством країни, де функціонує конкретна ліга.

До 1980-х років XX ст. спортивний світ європейських країн існував переважно за своїми законами, котрі були викладені у Статутах професійних ліг і клубів [3, 5]. Цивільні суди не приймали до розгляду позови, пов'язані з суперечками в спорті. Вони вирішувалися, як правило, спортивними інстанціями. У 1980-х роках почали виникати конфліктні ситуації між юристами, котрі представляли інтереси спортсменів та спортивними організаціями. Тут провідну роль відіграло рішення Суду Європейських Співтовариств у справі «Walrave and Koch v. Union Cycliste Internationale» і справі «Dona v. Mantero», у якому йшлося про те, що якщо діяльність спортсменів становить собою вид економічної діяльності, то вона за своєю природою є оплачуваною. На професійних спортсменів поширюються норми ст. 48–73 Договору ЄС, присвячені регулюванню трудової, підприємницької та іншої економічної діяльності. Правила спортивних асоціацій, ліг і т.п., що регулюють діяльність спортсменів і суперечать їм, є порушенням права Співтовариств. Якщо ж діяльність спортсменів здійснюється в суто спортивних інтересах і немає на меті одержання прибутку, то на неї не поширюється дія зазначених вище норм Договору ЄС.

Суттєвий вплив на формування ринку праці в Європейському професійному спорті мала "Справа Босмана". Рішенням Європейського суду з питань юстиції 1995 р. для країн-членів Європейського Союзу знято обмеження щодо кількості іноземців, які виступають у футбольних клубах. Ця справа суттєво вплинула на вільне пересування робочої сили і трансферну політику футболістів та представників інших видів професійного спорту у ЄС. Окрім цього, завдяки "Справі Босмана", процес інтернаціоналізації європейського професійного спорту став узаконеним.

Інтернаціоналізація проявляється у створенні міжнародних спортивних організацій професійного спорту і розмиванні національної диференціації у професійних спортивних організаціях. У професійному спорті Європи ці процеси відбуваються значно ширше, адже йдеться не лише про виступи окремих спортсменів-легіонерів у професійних лігах певної країни, а про створення інтернаціональних Європейських ліг.

Висновок. Модель професійного спорту визначається сукупною дією чинників, таких як особливості правового і економічного регулювання, історичні особливості розвитку краї-

ни, регіону і навіть міста, особливості місцевого населення. Європейська модель професійного спорту має низку суттєвих відмінностей від американської, а саме: вплив концепції аматорства на формування і становлення професійного спорту, відсутність чіткого поділу між аматорським і професійним спортом; спортивно-комерційний напрям розвитку; особливості в організаційній структурі професійних ліг і регулюванні спортивної конкуренції; суттєвіша інтернаціоналізація європейського професійного спорту.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні основних чинників, які впливають на розвиток професійного спорту Європи та виділенні основних періодів розвитку європейського професійного спорту.

Список літератури

1. *Борисова О. В.* Современный профессиональный спорт и пути его развития в Украине (на материале тенниса) : монография / О. В. Борисова. – К. : Центр учебной литературы, 2011. – 310 с.
2. *Качуровский Д. О.* Визначення поняття «спорт»: критичний аналіз існуючих підходів / Д. О. Качуровський // Теорія і практика фізичного виховання. – 2010. – № 11.
3. *Линець М. М.* Формування правових засад професійного спорту в Європі / М. М. Линець // Роль фізичної культури і спорту в здоровому способі життя : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. – Л., 1999. – С. 63–64.
4. *Починкин А. В.* Воздействие профессионального спорта на систему физической культуры и спорта, политику и экономику / А. В. Починкин // Теория и практика физической культуры. – 2008. – № 2. – С. 65–70.
5. *Профессиональный спорт* : [учеб. для студ. высш. учеб. завед. физ. воспитания и спорта] / под общ. ред. С. И. Гуськова, В. Н. Платонова. – К. : Олимп. лит., 2000. – 392 с.
6. *Хойя Рассел.* Спортивный менеджмент. Принципы и применение : пер. с англ.; Рассел Хойя, Аарон С.Т.Смит, Мэтью Николсон, Боб Стюарт, Ганс Вестербик. – 3-е изд. – М. : Рид медиа, 2013. – 352 с.
7. *Andreff W.* Some comparative economics of the organization of sports: competition and regulation in north American vs. European professional team sports leagues. / Wladimir Andreff // The European Journal of Comparative Economics. – 2001. – Vol. 8, №. 1. – P. 3–27.
8. *Jennifer K.* The Introduction of the Reserve Clause in Major League Baseball: Evidence of its Impact on Select Player Salaries During the 1880s. // International Association of Sports Economists. – 2010. – Vol.7.
9. *Richard B. Blackwell.* Baseball's Antitrust Exemption and the Reserve System: Reappraisal of an Anachronism, [Electronic resource]. – Access mode: <http://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol12/> (date of application: 13.10.2014).
10. *Vassiliki A.* The Economics of Professional Team sports: content, trends and future developments / Vassiliki Avgerinou // Sport Management International Journal. – 2007. – Vol. 3, № 1. – P. 5–18.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫХ ОСНОВ ЕВРОПЕЙСКОЙ И АМЕРИКАНСКОЙ МОДЕЛЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СПОРТА

Неонила НЕРОДА

Львовский державный университет физической культуры

Аннотация. В статье определено, что совершенствование организационной структуры профессионального спорта Украины требует поиска новых моделей его функционирования, учитывая мировой опыт, в частности опыт США и стран Европы. Основные различия между европейской и американской моделями профессионального спорта заключаются в воздействии концепции любительства на формирование и становление профессионального спорта, особенностях в организационной структуре профессиональных лиг и регулировании спортивной конкуренции, существенной интернационализации европейского профессионального спорта.

Ключевые слова: модель, профессиональный спорт, интеграционные процессы, Украина.

**COMPARATIVE ANALYSIS OF THE ORGANIZATIONAL AND LEGAL BASIS
OF THE EUROPEAN AND AMERICAN MODELS OF PROFESSIONAL SPORTS****Neonila NERODA***Lviv State University of Physical Culture*

Abstract. It has been determined in the article that the improvement of the organizational structure of professional sports of Ukraine, requires a search for new models of its operation, taking into account international experience, particularly the experience of the US and European countries. The main differences between the European and American models of professional sports are in the impact of the Amateur concept in the formation and establishment of professional sports, especially in the organizational structure of professional sports leagues and regulating competition, substantial internationalization of European professional sports.

Keywords: model, professional sport, integration processes, Ukraine.